

TEKST 142: Beretninger om angreb på Armenien, Anatolien og belejring af Konstantinopel i 6-700-tallet

5 *Sebeos var armensk biskop og historieskriver i 600-tallet. Han var vidne til den muslimske erobring af Armenien, som han frem til 661 berettede om i sit historieværk. Michael Syrus (d. 1199) var en syrisk historieskriver, der bl.a. skrev en verdenshistorie omhandlende tiden fra verdens skabelse til sin egen samtid. Til udarbejdelsen af sin verdenshistorie benyttede Michael Syrus en lang række kilder, som vi nu kun kender gennem hans værk. Theophanes med tilnavnet "Bekenderen" (ca. 758-818) var byzantinsk historieskriver, der forfattede en romersk-byzantinsk krønike omhandlende tiden fra 284 til 813, hvori han bl.a. beretter om belejringen af Konstantinopel i 674-678. Undertrykkelsen af Armenien blev ligeledes både beskrevet i en række anonyme armenske historiefortællinger fra begyndelsen af 700-tallet samt af den muslimske historieskriver al-Baladhuri (d. 892). Pseudo-Dionysios eller Dionysios af Tel Mahre (818-845) var patriark i den syriske kirke og bl.a. forfatter et historisk værk, Annales, omhandlende perioden fra 500- til 800-tallet.*

[Sebeos beretter om de indledende muslimske plyndringstogter mod Armenien i 642:]

20 [Arabernes] hærgende hær forlod Assyrien [det øvre Mesopotamien], og via Dzor¹ trængte den ind i Taron-regionen, som den erobrede, samt distrikterne Bezhnunik og Agh'iovit.² Idet den derefter vendte sig mod Berkri-dalen via Ordoru og Kogovi,³ spredte den sig ud til Ararat. Der ville ikke have været nogen blandt armenierne, der var i stand til at slå alarm på [markedet] i byen Dvin,⁴ hvis det ikke havde været for tre høvdinge, Theodosius Vahevonni, Katchian Araveghian og Shapuh Amatuni, der var hastet dertil for at samle de spredte tropper. De flygtede i hast mod Dvin. Da de nåede broen over Medzamor,⁵ ødelagde de den bag sig og formåede at bringe den triste nyhed om fjendernes fremmarch til indbyggerne. De fik alle folk, der var kommet grundet vinhøsten, til at gå ind i fæstningen. Men Theodor [Reshtuni]⁶ var for sit vedkommende draget til byen Nakhidjevan.

30 Da fjenden kom til broen [ved] Medzamor, kunne de ikke krydse [floden], men da de havde Vartig, prins af Mogk,⁷ kendt som Aghdznik, som deres vejviser, kom de over, og invaderede hele regionen. Efter at have taget en betydelig mængde bytte og fanger, slog de lejr i udkanten af Khosrovakert-skoven.

35 På den femte dag [torsdag], gennemførte de et angreb på byen Dvin, og den faldt for dem, for de havde indhyllt den i skyer af røg, og ved hjælp af dette samt pileskud, drev de mændene,

¹ Dvs. sydvest for Van-søen i Armenien (Tyrkiet)

² Vest for Van-søen

³ Syd for Ararat-bjerget, der er beliggende øst for Van-søen.

⁴ Nær nutidens Yerevan (Erevan) i Armenien.

⁵ En biflod til Araxes-floden i Armenien

⁶ Theodor Reshtuni (d.656) var øverstbefalende og byzantinsk guvernør i Armenien. Han blev dog afskediget af kejser Konstans d.2. (641-668) og gik senere over til araberne. Den muslimske guvernør i Syrien, Muawiya, anerkendte ham som hersker af Armenien og Georgien.

⁷ Område i Armenien.

der forsvarede voldene, tilbage. Efter de havde rejst deres [storm]stiger, klatrede de op på murene, kastede sig ind på [by]torvet og åbnede portene.

Fjendens hær styrtede ind og slagtede med sværdet indbyggerne i byen. Efter at have svælget sig i bytte, vendte den tilbage til sin lejr uden for byen.

5 Efter et par dages hvil drog ismaeliterne [araberne] tilbage til der, hvor de var kommet fra, idet de efter sig trak et væld af fanger, der talte tredive til halvtreds tusinde.

I mellemtiden havde fyrsten af Armenien, Theodore, hersker af Reshtunik, lagt sig i et baghold med nogle få mænd fra Kogovit-distriktet, og han overfaldt dem, men blev slået og tvunget til at flygte. De vantro satte efter ham og dræbte mange af hans mænd, hvorefter de vendte tilbage til Assyrien.

[Om angrebene på Anatolien, Cypren og de græske øer og i 649-654 skriver Michael Syrus:]

15 De [araberne] rykkede ind i Kilikien⁸ og tog fanger. De kom til Euchaita,⁹ uden befolkningen var opmærksom på det. De indtog havnene ved overraskelsesangreb, og da Muawiya¹⁰ ankom, beordrede han alle indbyggerne dræbt ved sværdet. Han opstillede vagter, så ingen undslap. Efter indsamling af alle rigdommene i byen, begyndte de at torturere lederne for at få dem til at vise dem de ting [skatte], der var blevet skjult. Taiyaye [araberne] førte alle i slaveri - mænd og kvinder, drenge og piger - og de foretog mange udskejelser i den ulykkelige by. Ondskabsfuld begik de umoralske handlinger inde i kirkerne. De vendte opstemte tilbage til deres land. [...]

20 Muawiya, taiyayes hærfører, opdelte sine tropper i to lejre. I spidsen for den ene satte han Habib,¹¹ en modbydelig syrer, som han sendte til Armenien i måneden Tesrin [oktober]. Da disse tropper ankom, fandt de landet fyldt med sne. De anvendte det kneb, at de indsatte okser, som de havde ført frem foran sig, til at rydde vejen. På denne måde rykkede de frem uden at blive hæmmet af sneen. Armenierne, der ikke havde forudset dette, blev angrebet, da de ikke forventede det. Taiyaye igangsatte ødelæggelser og plyndring. De tog befolkningen til fange, satte ild til landsbyerne og vendte med glæde tilbage til deres land.

25 Den anden hær, som blev hos Muawiya, rykkede ind i Cæsarea-regionen i Kappadokien.¹² Idet de passerede Callisura,¹³ stødte de på landsbyer fulde af mennesker og dyr og beslaglagde dem. Efter at have samlet bytte fra hele landet, angreb Muawiya byen. Han kæmpede imod den i ti dage. Så ødelagde de helt og aldeles hele provinsen, efterlod byen forladt og trak sig tilbage. Et par dage senere kom de tilbage til Cæsarea for anden gang. De kæmpede imod den i mange dage. Indbyggerne i Cæsarea indså, at en stor vrede var over dem, og at de ikke havde nogen til at befri sig, så de indvilligede i at forhandle for deres liv. Lederne gik ud og accepterede at betale tribut. Da Hagars sønner [araberne] trådte ind i byen og så bygningernes, kirkernes og klostrenes skønhed og dens store rigdom, fortrød de deres løfter til dem. Men da de ikke kunne gå tilbage fra deres løfter, tog de alt, hvad de ønskede, og drog bort til Amorium-regionen. Da de

⁸ Kilikien: Det sydlige Anatolien

⁹ Euchaita: by ved floden Halys i Anatolien/Armenien

¹⁰ Muawiya: den muslimske guvernør i Syrien. Senere kalif (661-680)

¹¹ Habib b. Maslama: hærfører, der erobrede store dele af Armenien.

¹² Kappadokien: Område i det centrale Anatolien. Byen bør ikke forveksles med Cæsarea i Syrien/Palæstina

¹³ Callisura: by i det østlige Anatolien/Armenien.

så regionens skønhed, som var ligesom Paradis, gjorde de ingen skade, men vendte sig mod byen. Efter at have omringet den, indså de, at den var uindtagelig, og de foreslog dens indbyggere, at de skulle forhandle med dem og åbne byen for dem. Da de sidstnævnte ikke var enige, sendte Muawiya sine tropper ud for at hærge landet. De plyndrede guld, sølv og skatte som støv, og de vendte tilbage til deres land. [...]

5

Muawiya og hans følge vendte sig mod Constantia,¹⁴ hele landets hovedstad. De forefandt den helt fuld af mennesker. De etablerede deres herredømme over denne by ved hjælp af en stor massakre [...]. De indsamlede guld fra hele øen, rigdom og slaver, og de fordelte byttet. Ægypterne tog en del af det, de [andre arabere] tog den anden, og de drog tilbage [til hvorfra de var kommet].

10

Men da Herren [Den almægtige] havde udset sig øen til ødelæggelse, ansporede Han kort efter Abu l-A'war og hans hær, som drog til Cypern for anden gang, fordi de havde erfaret, at dens indbyggere havde samlet deres styrker. Da de ankom, blev beboerne grebet af frygt. Da Taiyaye gjorde deres indtog, fik de indbyggerne til at komme ud fra hulerne og de plyndrede hele øen. De belejrede byen Pathos og ødelagde den under kamp. Da indbyggerne bad om at forhandle, meddelte Abu l-A'war dem, at han ville modtage guld, sølv og rigdomme, og at han ikke ville skade beboerne. De åbnede byen, og Taiyaye indsamlede dens rigdomme og vendte tilbage til Syrien.

15

Derefter belejrede Muawiya byen Arwad, som er en ø,¹⁵ men han var ikke i stand til at indtage den. Han sendte bud til biskop Thomas om, at indbyggerne skulle opgive byen og indgå fred. De var ikke enige, og Muawiya vendte tilbage til Damaskus. Da foråret kom, vendte Muawiya tilbage og [genoptog] belejringen af Arwad. Så opgav alle folk byen og Muawiya ødelagde den, så den ikke længere kunne bebos.

20

Abu l-A'war og hans hær kom ad søvejen og ankom til øen Kos. Grundet dens biskops forræderi, erobrede han [øen]. Han ødelagde den, plyndrede alle dens rigdomme, slagtede befolkningen, førte resten bort i fangenskab og ødelagde dens citadel. Han gjorde indtog på [øen] Kreta og plyndrede den.

25

De drog til [øen] Rhodos og ødelagde den i grækernes år 965 [år 654]. [...]

Den syvårige våbenhvile, som romerne [byzantinerne] havde indgået med Taiyaye, udløb i denne periode. Taiyaye plyndrede alle landene i Asia, Bitynien og Pamfyliden.¹⁶ Der var en alvorlig pest-epidemi i landene i Mesopotamien. Taiyaye plyndrede på ny og lagde [landområder] så langt væk som Pontus og Galatien¹⁷ øde.

30

35 [Om belejringerne af Konstantinopel 674-678 beretter Theophanes:]

I dette år [672/673] kom der en regnbue til syne på himlen, og hele menneskeheden skælvede. Alle sagde, at det var verdens undergang. I dette år forberedte fornægterne af Kristus¹⁸ et stort togt. [...]

¹⁴ Constantia: sandsynligvis byen Salamis på Cypern

¹⁵ Arwad: eller Arados - ø ud for den nordsyriske kyst

¹⁶ Asia, Bitynien, Pamfyliden: Områder i henholdsvis det vestlige, nordvestlige og sydlige Anatolien.

¹⁷ Pontus, Galatien: Områder i det centrale/nordlige Anatolien.

¹⁸ Fornægterne af Kristus: muslimerne

Da Konstantin¹⁹ hørte om Guds fjenders fremrykning mod Konstantinopel, forberedte han vældige toetagers krigsskibe udstyret med græsk ild²⁰ og krigsskibe med sifoner,²¹ idet han beordrede dem til at ankre op i den proklialesianske havn ved Cæsarium.²² [...]

5 I dette år [673/674] opankrede togtet fra Guds fjender i thrakisk område - fra Hebdomonhøjderne i vest, kendt som Magnaura, til forbjergene Kyklobion i øst.²³ Dagen lang, fra morgen til aften, var der kampe ved Den Gyldne Ports ydre forsvarsstillinger.²⁴ Begge sider angreb og gik til modangreb. De fortsatte disse kampe fra april til september.

10 Araberne trak sig tilbage til Kyzikos,²⁵ som de havde indtaget, og overvintrede dér. I foråret drog de ud på samme måde for at møde de kristne i søslag. De gjorde det samme i syv år,²⁶ men med hjælp fra Gud og Hans Moder blev de vanærede, idet de opbrugte et væld af krigeriske mænd. De trak sig tilbage i stor nød, med alvorlige sår, som de havde pådraget sig selv.

15 Da togtet drog væk, efter at Gud havde ødelagt det, blev det overrasket af en storm nær Syl-laion. Det blev helt og aldeles splittet fra hinanden og fuldstændig ødelagt. [...] Sufyan, søn af Auf, ²⁷ gik i kamp mod en romersk [byzantinsk] hær under Florus, Petronas og Kyprianos. 30.000 arabere blev dræbt.

På dette tidspunkt flygtede Kallinikos, en tekniker fra Heliopolis,²⁸ til romerne [byzantinerne]. Han udviklede en havild,²⁹ der antændte de arabiske skibe og brændte dem med alle mand. På den måde skete det, at romerne [byzantinerne] vendte sejrrigt hjem og opfandt havilden.

20

[Om undertrykkelsen af Armenien omkr. 705 beretter anonyme armenske historiefortællinger:]

25 I tiden under arabernes [tadjikernes] herredømme, efter den første [profet] Muhammeds [Mahmed] død, i år 85 i deres æra og i Abd al-Maliks, søn af Marwan, regeringstid,³⁰ optændte de en ild imod os, inspireret af Satan, der indblæste en ånd af vrede i dem. Idet de med giftig og dødelig ondskab konspirerede med hinanden, lagde de en grusom plan, der føjedes til de ulykker, som de allerede havde ladet os lide under.³¹ De udryddede og slagtede fuldstændig vores

¹⁹ Konstantin d.4.: byzantinske kejser 668-685

²⁰ Græsk ild: en brandbar væske, der kunne brænde på havets overflade. Ingredienserne til græsk ild, der blev opfundet omkring dette tidspunkt, var en velbevaret byzantinsk statshemmelighed.

²¹ Sifon: her menes anretninger eller beholdere af metal (bronze) med et rør eller en tube, hvormed man kunne affyre den græske ild mod eksempelvis fjendtlige skibe.

²² Dvs. en lille havn øst for Konstantinopels største havn (Eleutherios/Theodosios).

²³ Dvs. ved forstæderne på den europæiske kyst, ca. halvanden kilometer fra Konstantinopels mure.

²⁴ Den Gyldne Port er den sydligste port i Konstantinopels landmur.

²⁵ Kyzikos: havneby i det nordvestlige Anatolien

²⁶ Theophanes regner fra arabernes første krigsforberedelser. Den første egentlige belejring af Konstantinopel varede fra 674 til 678.

²⁷ Sufyan ibn Auf: muslimsk hærfører

²⁸ Heliopolis: her sandsynligvis byen Heliopolis i Syrien (Libanon) også kaldet Baalbek. Byen blev erobret af muslimerne i 637. Kallinikos var kristen tekniker eller arkitekt og flygtede i 660'erne eller 670'erne fra det muslimske herredømme til Konstantinopel.

²⁹ Havild: et andet ord for 'den græske ild', der også kaldtes 'Kallinikos-ild'.

³⁰ Abd al-Malik, kalif 685-705

³¹ I 695 havde araberne foretaget konfiskationer og massakre i Armenien, der omkring 700 gjorde oprør mod det muslimske styre.

tropper, deres generaler, vores ledere, vores fyrster, de adelige og dem, der tilhørte den herskende klasse.

5 De skyndte sig at sende beskeder til forskellige steder med falske nyheder, der - med lumske ord og falske løfter - havde til hensigt at overtale alle de armenske ledere til at samle sig på ét sted. De uddelte mange gaver til dem på vegne af kaliffen, gav dem dahekaner [guldmønter] i overflod og tilbagebetalte årets skat til dem. De brugte list for at tage deres våben, som om de [armenerne] selv ønskede at underlægge sig deres [arabernes] sværds beskyttelse. "I", sagde de til dem: "I er ikke, som os, fast i jeres ed." Så efter at have samlet dem alle sammen, satte de dem under grundig bevogtning to forskellige steder, nogle i Nakhidjevan, resten i købstaden 10 Chram.³² Lederen af disse slyngler ved navnet Qasim, ven af Mahmed,³³ var indsat som guvernør i Armenien af Abd al-Malik.³⁴

Da de havde samlet de armenske lokale ledere på denne måde, sagde de: "Lad ingen sætte fod uden for denne store forsamling." Således, efter hemmeligt at have fjernet deres våben, satte de vagter, og efter at være ilet til [by]portene, blokerede de dem med murbrokker. I mellemtiden 15 deltog armenierne i messen for de hellige børn i ovnen³⁵ [...]. Efter at have lavet en åbning i taget [på kirkerne], satte araberne ild til det og opstabilede større mængder af brændbart materiale, end der nogensinde var i ovnen i Babylon. Drevet af frygt for deres tyranniske hersker og med et væld af dæmoner, der havde besat deres kroppe, var de fyldt af raseri og kredsede om bygningen fremvisende deres sværd. Fædre følte deres indvolde brænde af faderlig kærlighed, 20 mens en regn af ild faldt ned fra loftet og fæstnede sig til deres børns tøj og satte dem i brand og sønderflåede dem. Stillet over for den smertefulde død, som de, de havde givet livet, led, ignorerede de den fare, de selv var i. Alle døde indhyllet i flammer [...]

Bødlerne var nu befriet fra deres frygt - de, der så mange gange og trods deres antal, var blevet 25 slået af en håndfuld modige og ædle armenske ledere. Dette var ikke alt: hovederne af vore fornemste krigere blev skåret af og sat på pæle. Dette var den sidste handling i denne tragedie.

Senere spredte de vantro, disse skurke, sig ud i alle retninger og gennemsøgte husene tilhørende dem, de havde tortureret. De fjernede enhver skat, der var i landet. De tog også riddernes og deres familiers huse, hvorefter de førte deres fanger væk til Nakhidjevan.

30 For at vise dem de stakkels mennesker, der var korsfæstede, tog de dem, der var nedslåede grundet efterretningerne om disse grusomheder og som græd på grund af vores hjemlands skæbne. De ønskede på denne måde ikke blot at sprede terror i vores folks sjæl, men også at vise deres taperhed for hele verdens øjne.

Dette syndige mysterium blev udført i det sekstende år under Abd al-Maliks herredømme, der 35 lagde Armenien øde og knuste det med ulykker indtil sin dødsdag.³⁶ Fire gange blev ødelæggelserne gentaget på hans ordrer. Efter hans død, og i det første år under Walid [...] under Påskehøjtiden, transportererede de en mængde fanger til hovedstaden Dvin. I sommervarmen holdt de dem fængslet, og jeg tror, at flere af dem døde end overlevede. Da efteråret kom, slæbte de dem

³² *Nakhidjevan og Chram*: byer i Armenien

³³ *Mahmad*: (eller Muhammed b. Marwan) Abd al-Maliks broder og hærfører

³⁴ Qasim var guvernør i byen Nakhidjevan og hærfører under Armeniens egentlige guvernør Mahmad.

³⁵ Der sigtes til en historie i Det gamle Testamente (Daniels Bog 3,19-30), hvor Gud frelste tre ynglinge, som den babylonske konge, Nebukadnezar, havde dømt til døden i en brændende ovn.

³⁶ Andre kronikører daterer begivenhederne under Walid d.1. (705-715).

ud derfra, og, efter at have givet dem et mærke på halsen,³⁷ sendte de dem til Assyrien, efter at have talt og registreret hver enkelt af dem. I Damaskus beholdt man de adelige ved hoffet, deres børn blev pålagt et erhverv, og resten blev fordelt mellem forskellige herrer. Med hensyn til dem, der var bukket under på vejen, ved jeg ikke, om de modtog en begravelse, eller om de blev liggende, hvor de faldt.

[Om begivenhederne i Armenien omkr. 705 beretter al-Baladhuri:]

10 Under ibn az-Zubairs opstand,³⁸ rejste Armenien [sig i oprør], og dets adel forkastede sammen med deres tilhængere deres troskab. Da Muhammad ibn Marwan var guvernør i Armenien under sin bror Abd al-Malik, anførte han kampen mod dem og vandt sejren, idet han nedslagtede og tog fange. Således undertvang han landet. Han lovede dem, der overlevede,³⁹ højere betaling end de almindelige soldaters løn. Med dette formål samlede de sig i kirkerne i provinsen Khilat, hvor han låste dem inde og satte vagter for døren, og så skræmte han dem.

[Om angreb på Anatolien 715-720 beretter Dionysios af Tel Mahre:]

20 I året 1028 [716-17] drog Maslama⁴⁰ ind det romerske [byzantinske] rige. Utallige arabiske tropper samledes og begyndte at invadere romernes område. Alle [dem fra] landene i Asia og Kappadokien, såvel som [dem fra] hele kystområdet, flygtede for dem.

De trængte frem til Maurus-bjerget⁴¹ og Libanon, så langt som til Melatia, floden Arzanius⁴² og til det indre af Armenien. Hele dette område var enestående grundet befolkningstætheden, en overflod af vinmarker, dets korn og dets storslåede træer af enhver art. Herefter blev det lagt øde, og disse lande bebos ikke længere. [...]

25 I året 1032 [720-21], som var det første år under 'Umar, arabernes konge,⁴³ og det fjerde under Leo, romernes kejser,⁴⁴ forlod Maslama deres [byzantinernes] område efter at have plyndret og hærget hele regionen, som han forvandlede til en gold ørken.

30

J. M. Rosenløv & M. Pihl: Korstogene - Islams ekspansion og kristen modoffensiv (2014)

Sebeos: *Historie d'Héraclius*, F. Macler, Paris (1904) s. . 227f. Her efter B. Ye'or: *The Decline og eastern*

³⁷ Der er vel her tale om et mærke, der skal gøre dem genkendelige som slaver eller fanger.

³⁸ *Ibn az-Zubair*: oprører, der erklærede sig selv for kalif i Mekka, men blev dræbt i 692 af Abd al-Maliks hærfører. Der er visse uoverensstemmelser i dateringerne. Abd al-Maliks general Muhammed b. Marwan synes allerede at have gennemført et togt mod Armenien i 692, mens massakren i kirkerne fandt sted i 705 under det andet togt.

³⁹ Dvs. de armenske ledere, der havde overlevet kampene.

⁴⁰ *Maslama*: Søn af kaliffen Abd al-Malik og bror til den herskende kalif Suleiman (715-717). I 715 angreb muslimerne Amorium, Kappadokien og Pergamon. I 717-18 belejrede Maslama forgæves Konstantinopel.

⁴¹ Dvs. Amanus, nord for Antiokia

⁴² Lokalteter i det østlige Anatolien / Armenien

⁴³ 'Umar d.2., kalif (717-720)

⁴⁴ Leo d.4., byzantinsk kejser (717-741).

- Christianity under Islam. From Jihad to Dhimmitude*. Cranbury (1999) s.274f. Michael Syrus: *Chronique de Michel de Syrien*, fransk oversættelse af J.-B. Chabot, Paris (1901) vol. 2 s.431, 442, 450. Her efter B. Yeor: *The Decline of Eastern Christianity under Islam. From Jihad to Dhimmitude*. Cranbury 1996, s.275-277. Uddrag af Theophanes' krønike, afs. 499. Her efter H. Turtledove (overs.): *The Chronicle of Theophanes*. Philadelphia 1982, s.52f. Anonyme armenske fortællinger: Elegi over Armeniens ulykker og St. Vahan af Gogh'ten, oversat af J.A.Gatteyrias: "Élegie sur les malheurs de l'Arménie et le martyre de Saint Vahan de Koghten, udgivet hos E. Dulaurier: *Recherches sur la chronologie arménienne, technique et historique*, Paris (1859) s.238-240. Her efter B. Yeor: *The Decline of Eastern Christianity under Islam. From Jihad to Dhimmitude*. Cranbury 1996, s.277-280. Al-Baladhuri (*Kitab Futuh al-Buldan*), oversat af P. K. Hitti: *Origins of the Islamic State*, New York (1916) s.322. [Pseudo]Dionysios af Tel Mahre: *Chronique de Denys de Tell Mahré*, 12, 14. Trans. J.-B. Chabot, Paris 1895. Her efter B. Ye'or: *The Decline of Eastern Christianity under Islam. From Jihad to Dhimmitude*. Cranbury 1996, s.281.